

Etnološka biblioteka

Knjiga 61

Urednik
Miroslav Niškanović

Recenzenti
prof. dr Saša Nedeljković
prof. dr Danijel Sinani

*Recenzentska komisija za etnologiju i antropologiju
Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu*

prof. dr Vesna Vučinić
prof. dr Dragana Antonijević
Dr Mladena Prelić, viši naučni saradnik

Uređivački odbor

Prof dr Mirjana Prošić-Dvornić (Northwood University Midland, SAD), prof. dr Ivan Kovačević (Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu), prof. dr Dušan Drljača, Beograd, prof. dr Mladen Šukalo (Filološki fakultet Univerziteta u Banja Luci, RS, BiH), prof. dr Bojan Žikić, docent (Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu), dr Petko Hristov (Etnografski institut s Muzej, BAN, Sofija, Bugarska), dr Mladena Prelić (Etnografski institut SANU, Beograd), dr Miroslava Lukić-Krstanović (Etnografski institut SANU, Beograd), prof. dr Dimitrije O. Golemović (Fakultet muzičke umetnosti, Beograd), dr Srđan Katić (Istorijski institut, Beograd).

Štampanje publikacije finansirano je iz sredstava
Ministarstva za obrazovanje i nauku Republike Srbije

OGLEDI O JUGOSLOVENSKOM KULTURNOM NASLEĐU

Zbornik radova sa naučnog skupa
OKVIRI KONSTRUISANJA JUGOSLOVENSKOG
KULTURNOG NASLEĐA

Uredio
Ivan Kovačević

Beograd
2012

Naučni skup:

**OKVIRI KONSTRUISANJA JUGOSLOVENSKOG
KULTURNOG NASLEĐA**

Programski odbor:

Prof. dr Bojan Žikić, Odeljenje za etnologiju i antropologiju,
Filozofski fakultet u Beogradu (predsednik)

Prof. dr Ljubomir Dimić, Odeljenje za istoriju,
Filozofski fakultet u Beogradu

Dr Ljiljana Gavrilović, Etnografski institut SANU

Dr. Ljubomir Hristić, Institut društvenih nauka, Beograd

Prof. dr Ivan Kovačević, Odeljenje za etnologiju i
antropologiju, Filozofski fakultet u Beogradu

Prof. dr. Lidija Merenik, Odeljenje za istoriju umetnosti,
Filozofski fakultet u Beogradu

Organizacioni odbor:

Prof. dr Miloš Milenković, Odeljenje za etnologiju i
antropologiju, Filozofski fakultet u Beogradu

Prof. dr Vladimir Ribić, Odeljenje za etnologiju i antropologiju,
Filozofski fakultet u Beogradu

Ljubica Milosavljević, istraživač saradnik, Institut za
etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu
(sekretar)

Ovaj Zbornik predstavlja krajnji rezultat naučnog skupa pod naslovom "Okviri konstruisanja jugoslovenskog kulturnog nasleđa" održanog 8. devcembra 2011. godina na Filozofskom fakultetu u Beogradu. Skup je realizovan u okviru projekta "Definisanje jugoslovenskog kulturnog nasleđa" Ministarstva kulture, informacija i informacionog društva Republike Srbije.

Namera organizatora ovog skupa, Odeljenja za etnologiju i etnologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu i Instituta za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta je bila da se otvori naučna rasprava o jugoslovenskom kulturnom nasleđu u prvoj godini realizacije projekta, da bi se u drugoj godini akcenat stavio na istraživanje konkretnih fenomena koji pripadaju tom nasleđu što bi omogućilo da se u poslednjoj godini projekta ponovo organizuje naučni skup koji bi rezimirao istraživanja i doneo određena mišljenja i preporuke o određenju jugoslovenskog kulturnog nasleđa.

U tom cilju Organizacioni odbor je pozvao istraživače iz više naučnih i kulturnih organizacija i jedinica da učestvuju na održanom skupu. Profesor Ivan Kovačević, rukovodilac projekta "Definisanje jugoslovenskog kulturnog nasleđa" Ministarstva kulture, informacija i informacionog društva Republike Srbije, je pozvan da održi plenarno predavanje u kome bi predstavio okvire definisanja jugoslovenskog kulturnog nasleđa kao polazište za dalja proučavanja i diskusiju u okviru samog naučnog skupa.

Organizacioni odbor je pozvao stručnjake iz više naučnih i kulturnih ustanova da uzmu učešće na ovom skupu i to: sa Odeljenja za Istoriju Filozofskog fakulteta u Beogradu, Odeljenja za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta, sa Odeljenja za istoriju umetnosti Filozofskog fakulteta u Beogradu, sa Fakulteta za kulturu i medije Megatrend univerziteta Beograd, iz Etnografskog instituta SANU, iz Instituta društvenih nauka, iz Muzeja istorije Jugoslavije i iz Instituta za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu.

Na skupu je, uz jedno plenarno predavanje, podneto i 11 naučnih saopštenja koji se ovim zbornikom predstavljaju naučnoj i široj javnosti.

Prof. dr Bojan Žikić
predsednik Organizacionog odbora

Ivan Kovačević

Odeljenje za etnologiju i antropologiju

Filozofski fakultet

Univerzitet u Beogradu

ikovacev@f.bg.ac.rs

Jugoslovensko kulturno nasleđe – od jugoslovenske ideje do jugonostalgije¹

Apstrakt: Generisanje jugoslovenskog kulturnog nasleđa je imalo tri faze i to: fazu jugoslovenske ideje (do 1918.godine), fazu jugoslovenske države (1918-1992) i fazu jugonostalgije (od 1992. godine). U prvom periodu generativni faktor je bila politička ideja, a nosioci politički aktivisti i privrženici te ideje, u drugom periodu je to prvenstveno država zajedno sa složenim paradržavnim aparatom, a u poslednjem su, uz političku ideju, prisutna i individualna stanja i sećanja koja stvaraju nove fenomene koji, iako bazično nostalgični, predstavljaju stvaranje "novog" jugoslovenskog nasleđa.

Jugoslovensko kulturno nasleđe u peirodu 1945-1992 predstavljaju kulturni proizvodi u visokoj, popularnoj ili "narodnoj" kulturi proistekli iz glavnih obeležja države i ideologije koja je

---

¹ Ovaj rad je nastao na osnovu istraživanja koja su sufinansirana iz projekta Ministarstva kulture RS: *Definisanje jugoslovenskog kulturnog nasledja* i Ministarstva prosvete i nauke RS: *Antropološko proučavanje Srbije – od kulturnog nasleđa do modernog društva* (177035).

tom državom vladala, kao što je ključni idejni trougao izgrađivan tokom 1950-ih godina samoupravljanje, nesvrstanost i opštenarodna odbrana, praćen proizvodima i atributima same države, idejom bratstva-jedinstva, shvatanjem radničke klase kao subjekta jugoslovenske (i svetske) revolucije, vladavinom komunističke partije (KPJ, SKJ), kultom Josipa Broza i kultom partizanskog rata (NOB).

Ključne reči: Jugoslovensko kulturno nasleđe, Socijalistička federativna republika Jugoslavija, Savezna republika Jugoslavija, jugoslovenska ideja, jugonostalgijska

Sintagma "jugoslovensko kulturno nasleđe" sastoji se iz tri dela koji se, svaki za sebe, shvataju na mnogo različitih načina.

Pridev jugoslovenski može biti izveden iz naziva države koja je postojala tokom većeg dela dvadesetog veka. Takođe je moguće pridev "jugoslovenski" izvesti iz političke ideje koja je vodila stvaranju te države, kao i iz onog idejnog sklopa koji je ostao posle nestanka države i nastao da živi i kada država s tim imenom više nije postojala. Isto tako, ni sve države koje su nosile to ime nemaju jednak udeo u gradnji atributa jugoslovenski.

Shvatanja sadržaja pojma kulture variraju od kolokvijalne upotrebe, političkog i upravljačkog diskursa, preko različitog shvatanja u pojedinim naučnim disciplinama, koje se bave proučavanjima sadržaja nekog od pojma "kultura".

Samo naizgled, pojam nasleđa je jasan, ali, zajedno za često upotrebljavanim pojmom "baština", jednako je polisemičan ili je, barem, teško odrediti njegove granice prema drugim pojmovima koji se odnose na prošlost, kao što su svedočanstvo ili izvor.

Polisemičnost sva tri konstitutivna pojma omogućava veliki broj kombinacija i potrebno je ispitati koja kombinacija najbolje odgovara onome što je društveni cilj u definisanju jugoslovenskog kulturnog nasleđa, a da to istovremeno bude i u okviru naučnog određenja pojmova ili, barem, ukoliko se od tih pojmova odstupa da odstupanje bude svesno i intencionalno.

Država koja u svom imenu ima reč "Jugoslavija" postoji od proglašenja Kraljevine Jugoslavije 1929. godine pa do promene naziva Savezne republike Jugoslavije u naziv Državna zajednica Srbije i Crne Gore 2003. godine. Međutim, teritorija, koja u najvećem vremenskom periodu sačinjava državu sa imenom Jugoslavija, je u jedinstvenoj državi još od 1918. godine pod nazivom Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca, ali samo do 1992. godine kada su, raspadom Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, pod nazivom Savezna Republika Jugoslavija ostale samo Srbija i Crna Gora. Naziv Savezna republika Jugoslavija i njegovo postojanje nisu generisani jugoslovenskom idejom već su rezultat političkog i pravnog nastojanja da se obezbedi pravni i, iz njega izvedeni, diplomatski i imovinski kontinuitet sa prethodnom državom. Dva koncepta nacionalne svesti, srpski i crnogorski, su i periodu održavanja takve države i u procesu njenog raspada bili van ju-

goslovenske ideje, bez obzira na naziv države tokom više od jedne decenije. Srpski koncept jednistvene srpske nacije, makar i u dve srpske države koje čine SR Jugoslaviju i, potom, Zajednicu država, i crnogorski koncept crnogorske nacije i nezavisne države koja se na tome zasniva, nisu ostavljali ni malo prostora za stari pojam jugoslovenskog. Stoga se može zaključiti da u tom periodu, bez obzira na naziv države, praktično ne postoji ništa što bi država proizvodila kao jugoslovensko i što bi se sa današnje tačke gledišta moglo tretirati kao jugoslovensko nasleđe. U tom periodu nema ničega što bi bilo rezultat one jugoslovenske ideje koja je vodila ka stvaranju države 1918. godine. Ovakav kraj, zapravo, upućuje na početak, na samu jugoslovensku ideju kao nešto što predstavlja hronološki prvi deo onoga što možemo razmatrati radi utvrđivanja značenja pojma "jugoslovensko kulturno nasleđe". U istorijskim istraživanjima jugoslovenske ideje, i to ne samo u njenoj političkoj realizaciji, već i u domenu klasičnog poimanja kulture (književnost, umetnost, političke ideje i politički folklor) moguće je locirati prve elemente jugoslovenskog kulturnog nasleđa. Zastupljenost jugoslovenske ideje u periodu pre i za vreme Prvog svetskog rata u različitim delovima buduće zajedničke države, kao i njene realizacije i opredmećivanja, početna su tačka svakog istraživanja jugoslovenskog kulturnog nasleđa. Koliko i kako je ta ideja bila opredmećivana u odnosu na konkurentske ideje kao što su bile ideje o stvaranju srpske države koja će obuhvatiti sve oblasti u kojima žive Srbi, o oslobođenju Srbije ili o stvaranju jugo(slovenske) države na teritoriji ta-

dašnje Austro-Ugarske itd, je veoma važno da se ne bi pod jugoslovenskim kulturnim nasleđem shvatalo ono što to nije.

Stvaranjem prve države, Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, započinje državni period generisanja jugoslovenskog kulturnog nasleđa i otvara se pitanje šta je kulturno nasleđe koje može nositi taj atribut. Na to pitanje se može odgovarati samo kroz analizu sastavnih delova tj. kroz sagledavanje pojmova "kultura" i "nasleđe". No, pre toga potrebno je još jednom se vratiti na kraj postojanja te države da bi se videlo šta ostaje od jugoslovenskog kulturnog nasleđa kada država prestane da postoji. Prestankom generisanja bilo čega što bi imalo atribut jugoslovenski, osim državnih obeležja, "stolice" u Ujedinjenim nacijama i zajedničkih, a suštinski razdvojenih, diplomatskih predstavništava, te sportskih reprezentacija, Savezna Republika Jugoslavija je država u kojoj je jugoslovensko kulturno nasleđe već počelo da se stvara samo kao jugonostalgija. U trenutku kada država više ne počiva na jugoslovenskoj ideji počinje vreme jugonostalgije.

Prema svemu iznetom, generisanje jugoslovenskog kulturnog nasleđa je imalo tri faze i to fazu jugoslovenske ideje (do 1918.godine), fazu jugoslovenske države (1918-1992) i fazu jugonostalgije (od 1992. godine). U prvom periodu generativni faktor je bila politička ideja, a nosioci politički aktivisti i privrženici te ideje; u drugom periodu je to prvenstveno država zajedno sa složenim paradržavnim aparatom; a u poslednjem su, uz političku ideju, prisutna i individualna stanja i sećanja koja stvaraju nove fe-

nomene koji, iako bazično nostalgični, predstavljaju stvaranje "novog" jugoslovenskog nasleđa.

Pojam kulturnog nasleđa najčešće referira na pojam "visoke kulture", na pojam kulture određen u sociologiji kulture ili kulturologiji i to više u kolokvijalnom shvatanju ovih disciplina nego u njihovim teorijskim konceptima. Visoka kultura, shvaćena kao umetnost (književnost, likovna, muzička umetnost, pozorište i film) je nešto što izgleda predodređeno da stvara proizvode koji će se potom čuvati kao kulturno nasleđe. Ovaj koncept je sa dve strane nagrižen: s jedne strane, pojmom popularna kultura koji visoku kulturu predodređuje isključivo kao elitnu kulturu, i s druge strane antropološkim pojmom kulture koji obuhvata praktično celinu ljudskog življenja. Bez obzira što je dominantna muzejska praksa usmerena ka elitnoj kulturi, nema ozbiljnog pokušaja teorijskog svodenja kulturnog nasleđa na tragove elitne kulture. S druge strane, masovno kreirana kultura shvaćena kao proizvod života ne može biti isključena iz nasleđa, baš kao što se ne može isključiti ni popularna kultura. Čak je u nekim slučajevima petrifikovana i konstruisana "narodna" kultura postala stožer nasleđa kao što se to dogodilo sa seljačkom subkulturom srpskog sela iz devetnaestog veka. Takođe, popularna kultura, shvaćena kao "kultura za mase", bilo da je ekonomski ili politički generisana, predstavlja često jače obeležje nekog vremena, neke ideje ili politike nego što to čini visoka kultura.

Uvođenjem u razmatranje pojma "obeležje vremena" prelazi se na treću komponentu sintagme "jugoslovensko

kulturno nasleđe" – na pojam "nasleđa". Ne ulazeći ni u semantiku pojma niti u pregled mnogobrojnih definicija treba se zadržati na osnovnoj osobini ovog pojma, na njegovoj gradivnoj konstruktivnosti, tj. na tome da taj pojam u sebi sadrži konstrukciju. Šta, kako i zašto ćemo nešto proglasiti za "nasleđe" zavisi od toga ko smo to "mi" i u kojim društvenim okolnostima to činimo. Ta radnja ima različite aktere i to može biti država preko svojih direktnih organa (razna ministarstva) ili paradržavnih organa (zavodi, muzeji), ali to mogu biti i različite organizacije od političkih i ekonomskih do raznih udruženja i grupa koje se deklariraju ili ne deklariraju kao neprofitne i nevladine, a zahvaljujući i najmodernijoj tehnologiji prenosa informacija to može biti i pojedinac. Raznolikost učesnika u utvrđivanju onoga šta treba smatrati nasleđem je rezultat demokratskog društva i slobode iskazivanja stavova u javnosti i svaki pokušaj monopolisanja, pogotovo od strane države, predstavlja na političkom planu sužavanje slobode ukoliko se suzbijaju drugačiji stavovi, a na planu uspešnosti Sizifov posao jer će u uslovima demokratskog društva uvek postojati različiti kreatori i različita "nasleđa". Stoga država, njeni državni i paradržavni organi zaduženi za kreiranje politike nasleđa, treba da sasvim jasno shvate da nisu i neće biti jedini akteri konstruisanja kulturnog nasleđa, te da će uvek postajati i alternativni konstruktori i alternativna nasleđa.

Arbitrarnost u određivanju opšteg koncepta nasleđa, kao i u svakom daljem konkretizovanju odgovora na pitanje šta ćemo smatrati nekim od oblika nasleđa, čini po-

trebnim ukazivanje na uzroke takve arbitrarnosti iz koje proizilazi konstrukcija kao njegovo osnovno obeležje. Ukoliko je nasleđe nešto što sa vrednosno pozitivnim kriterijumom uzimamo iz prošlosti, onda je isti taj vrednosni kriterijum prisutan i u selekciji onoga što ćemo kao nasleđe za budućnost selektovati budućim generacijama. Već se tu postavlja pitanje da li ćemo budućim generacijama prepustiti da oni generišu svoje nasleđe ili ćemo pokušati da im preporučimo/nametnemo ono što mi mislimo da treba da bude njihovo nasleđe. Samo selekcijom prezentovanja i čuvanja ili, eventualno uništavanjem svega ostalog, bi se mogao ostvariti takav projekt, koji je u realnosti nezamisliv. Prema tome, buduće generacije će iz sveukupne zaostavštine birati šta će smatrati vrednim i šta će proglašiti za svoje nasleđe koje su im preci ostavili. Iz svega iznetog jasno se vidi da vrednosni sud, po svojoj prirodi arbitraran, ugrađivanjem u akciju nužno nosi njen konstruktivni karakter. Relativnost vrednosnih sudova nam ne dozvoljava da utvrdimo apsolutne vrednosti na kojima bi gradili pojmove dobrog nasleđa i onda takvo nasleđe prihvatili kao svoje. Međutim, to ne čini nemogućim utvrđivanje opšteg koncepta nasleđa niti njegove konkretne forme. Jedino se ti principi moraju posmatrati dinamički tj. ograničeno i privremeno, uz izbegavanje svake ideje da su odluke apsolutno valjane i dugotrajne sa pretenzijom na večnost. Konkretno, to znači da je moguće određenim putem doći do stava šta je za nas i sada kulturno nasleđe, uz obaveznu svest da je važenje te odluke vremenski, pa i socijalno ograničeno. Sasvim je moguće da će protokom

vremena doći do potpuno drugog izbora, kao i da istovremeno u različitim društvenih grupama postoje različiti izbori. Sve to treba imati u vidu kada se konstruiše određeno nasleđe prema kome zauzimamo pozitivan stav, na kome gradimo delove sopstvenog identiteta i identitete koji se stvaraju u procesu socijalizacije. Od posebnog je značaja kada to čini država spremna da usled političke prirode vlasti, bez obzira na stvarnost koja tu vlast čini vremenski ograničenom, zamisli da je večna i da će sve njene odluke ostati neporečene u budućnosti. Zaslepljena verom u svoju večnu misiju, u stanju je da utiče na one delove izgradnje identiteta na koje može da utiče i to u procesima vaspitanja i obrazovanja ne ostavljajući slobodu izbora sopstvenog nasleđa.

Vrednosna selektivnost u izgradnji našeg nasleđa dovodi do ulepšavajućih procesa koji polaze od trenutnih estetskih i etičkih merila. Nasuprot takvoj polaznoj poziciji u konstrukciji nasleđa nalazi se klasičan historicizam koji svaku stvar iz prošlosti smatra izvorom. Taj pristup je vrednosno neutralan i u tom smislu izbegava mogućnost da predstavlja konstrukciju. Stvaranje tezaurusa svedočanstava o vremenu iz koga će sadašnja, kao i buduće generacije, graditi svoj konstrukt nasleđa je opravdano u smislu otvorenosti da i ono što se ne smatra lepim i vrednim uđe u "riznicu prošlosti", budući da čini život ljudi datog perioda. Ipak, takav pristup je praktično nemoguć, jer svi procesi arhiviranja svedočanstava o sadašnjem vremenu nužno u sebi nose elemente selektivnosti. Uz sve tehnološke inovacije koje omogućuju lakše i mnogostruko obimnije

odlaganje informacija, nezamislivo je njihovo obuhvatno čuvanje. Stoga je neophodno u nužnoj selekciji imati u vidu konstrukcionu prirodu nasleđa i sve vrednosne i estetske sudove vremena u kome se selekcija obavlja. Kada je reč o državnoj konstrukciji nasleđa i profesionalcima koji to rade, potrebno je imati u vidu promenljivost kriterijuma u prošlosti i na osnovu tog saznanja ne samo anticipirati kriterijume budućnosti već dati prostor što je moguće većem broju kriterijuma koji mogu nastati. Država može pomagati i grupne, partikularne pokušaje tezaurisanja informacija o sadašnjosti imajući u vidu da sama ne može da pokrije sve vrste i aspekte tog posla.

Nužna selekcija u stvaranju "zaostavštine za budućnost" upućuje da, i u trenucima kada svest o tome postoji i kada bi namera bila da se konstrukcija svede na najmanju moguću meru, to jednostavno nije moguće. Kada je, pak, reč o prošlim vremenima i to onima koja su hronološki ograničena kao što je postojanje jedne države na određenoj teritoriji i stvorenoj na osnovu jasne političke ideje, selekcija informacija o tom vremenu je kombinacija organizovanog tezaurisanja, uz sve elemente konstrukta, u vreme njenog postojanja sa pretežno stihijnim odnosom posle njenog nestanka.

Radi ispitivanja pojma "jugoslovensko kulturno nasleđe" i traženja njegovih elemenata koji su ideološki konstruisani u periodima 1918-1941 i 1945-1992, potrebno je perthodno raspraviti osnovno pitanje okvira tog sadržaja. Maksimalistički okvir bi određivao jugoslovenskim kulturnim nasleđem sve što je u periodu dve države, koje su

postojale na skoro istoj teritoriji, stvoreno u domenu koji smo prethodno definisali kao kulturu. Sa druge strane, okvir koji bi polazio od političke ideje koja je stvorila tu državu i njene realizacije tokom više od pola veke njenog trajanja bi, pod jugoslovenskim kulturnim nasleđem, podrazumevao samo one tvorevine koje su nastale kao realizacija ideje ujedinjavanja ili zajedničkog života različitih naroda obuhvaćenih jugoslovenskom idejom i državom.

Što se jugoslovenskog kulturnog nasleđa tiče osnovni izbor pri određenju ovog pojma se nalazi u odgovoru na pitanje da li se radi o nasleđu vremena ili o nasleđu države. Iako može izgledati preusko određenje nasleđa države, ono je prihvatljivije od drugog. Naime, nasleđe vremena obuhvata i mnoga druga nasleđa, tj. mnoge druge stvari koje su se javljale u dato vreme na prostoru bivše Jugoslavije. U kulturi, shvaćenoj kao amalgam visoke kulture, popularne kulture i kulture koju živi stanovništvo, ima elemenata specifičnosti pojedinih sastavnih delova i elemenata univerzalnosti uslovljene tadašnjim globalizacionim procesima. Ni jedni ni drugi ne mogu predstavljati specifično jugoslovensko kulturno nasleđe. Prema tome, takvom okviru za određenje jugoslovenskog kulturnog nasleđa ne bi pripadale ni one zajedničke kulturne tvorevine koje su plod evropskih ili globalnih kulturnih kretanja, a pogotovo ne one posebne koje se javljaju u nezavisnom životu kultura u sastavnim delovima bivše Jugoslavije.

Dva različita perioda u životu jugoslovenske države i veća vremenska udaljenost prvog nalaže da on u potpunosti bude prepušten istoričarima ili, šire rečeno, istorijskom

pristupu koji će istražiti, počevši od jugoslovenske ideje pa do Drugog svetskog rata, one elemente kulture koji su bili jugoslavizujući u direktnom i indirektnom smislu. Period posle Drugog svetskog rata, pogotovo poslednjih dvedesetak godina, iz antropološkog ugla pokazuje nekoliko ključnih elemenata koji iz današnje perspektive izgledaju kao konstitutivni delovi jugoslovenskog kulturnog nasleđa. To su kulturni proizvodi u visokoj, popularnoj ili "narodnoj" kulturi proistekli iz glavnih obeležja države i ideologije koja je tom državom vladala, kao što je ključni idejni trougao izgrađivan tokom 1950-ih godina²: samoupravljanje, nesvrstanost i opštenarodna odbrana, praćen proizvodima i atributima same države, idejom bratstva-jedinstva, shvatanjem radničke klase kao subjekta jugoslovenske (i svetske) revolucije, vladavinom komunističke partije (KPJ, SKJ), kultom Josipa Broza i kultom partizanskog rata (NOB).

Sve drugo što je nastalo u tom periodu predstavlja nasleđe vremena koje nema nužno jugoslovenski atribut, bez obzira što u jugonostalgličnoj perspektivi dobija takvo značenje. S druge strane, današnja jugonostalglična poima-

---

² Četvrti element "specifičnosti" jugoslovenskog socijalizma, usmereno obrazovanje, je etabliran dosta kasno, pred sam kraj Titovog života i nije dostigao stepen temelja juslovenskog puta u socijalizam kao što su to bili samoupravljanje, opštenarodna odbrana i nesvrstavanje. Ipak, proizvodi usmerenog obrazovanja predstavljaju deo, ovako shvaćenog, jugoslovenskog kulturnog nasleđa.

---

nja određenih potrošnih dobara ili socijalnih fenomena, koja ne predstavljaju jugoslovensko kulturno nasleđe, jednako kao što ga ne predstavljaju i proizvodi visoke kulture nastali u okviru pojedinačnih nacionalnih ili administrativnih celina bivše države, jesu elementi budućeg jugoslovenskog kulturnog nasleđa. Buduće generacije će današnja jugonostalgična shvatanja i njihove realizacije u materijalnom ili nematerijalanom obliku tretirati kao jugoslovensko kulturno nasleđe.

Sadržaj

Ivan Kovačević Jugoslovensko kulturno nasleđe – od jugoslovenske ideje do jugonostalgije	7
Мира Радојевић Југословенска идеја као део југословенског културног наслеђа	21
Ljiljana Gavrilović Nepostojeće nasleđe zemlje koje nema	39
Марија Крстић Покрет несврстаних као југословенско наслеђе	57
Ljubica Milosavljević Stvaranje društvenog sloja penzionera – prilozi o kulturnom nasleđu jedne zemlje u penziji	83
Miloš Milenković Jugoslovenski multikulturalizam? <i>Preliminarna razmatranja</i>	109

Nenad Radić

- Jedan muzejski predmet kao metafora jugoslovenskog kulturnog nasleđa 123

Веселинка Кастратовић-Ристић

- Континуитет у дисконтинуитету Телесне вежбе, слетови, штафетне палице 139

Gordana Gorunović

- Sećanja na Omladinske radne akcije kao element jugoslovenskog nasleđa: iz perspektive učesnika i aktiviste 159

Nataša Simeunović Bajić

- Medijsko (re)konstruisanje jugoslovenskog kulturnog nasleđa i kolektivnog pamćenja: slučaj "Dana mladosti" 193

Emilija Mijić

- Nasleđe kao savremeni pop-kulturni sadržaj: Industrijalizacija i reprezentacija SFRJ 225

Izdavači: "Srpski genealoški centar", Radnička 50, Beograd i Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu, Čika Ljubina 18-20. Za izdavače: Filip Niškanović i Bojan Žikić. Urednik: Miroslav Niškanović. Kompjuterska obrada i štampa: SGC, Beograd. Tiraž: 500 primeraka. Beograd 2011.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

930.85(497.1)(082)

316.722(497.1)(082)

OGLEDI o jugoslovenskom kulturnom nasleđu / uredio
Ivan Kovačević. – Beograd : Srpski genealoški centar :
Filozofski fakultet, Odeljenje za etnologiju i
antropologiju, 2011 (Beograd : SGC). – 224 str. : graf.
prikazi, tabele ; 18 cm. – (Etnološka biblioteka / [Srpski
genealoški centar] ; knj. 61)

Tiraž 500. – Napomene i bibliografske reference uz tekst.
– Bibliografija uz većinu radova.

ISBN 978-86-83679-78-2

a) Културна антропологија – Југославија – Зборници
b) Југославија – Културна историја – Зборници
COBISS.SR-ID 188576268